

Intellektuális korrupció – Kende és Moore

PAPP LÁSZLÓ TAMÁS

Nehéz eldönteni, vajon Michael Moore az amerikai dr. Kende Péter, vagy a Viktor szerzője a magyar Moore. Az viszont biztos, hogy nincs okunk szégyenkezni: egy több mint kétszáz éves demokratikus szuperhatalom ugyanúgy képes aljasul manipuláló, sunyin befektető szemetet agyonsztárolni és ünnepelni, mint egy posztkommunista kisállam. Nem áll tehát, hogy közéletünk undorító vonásai a demokratikus hagyományok hiányával, a diktatúrától örökölt reflexekkel magyarázhatók. Vannak ilyenek ott is, ahol soha nem volt pártállam, és az alkotmányosság tükröként néznek a kormányzatra.

És ezek az undorító vonások nem csupán a politikai osztályt jellemzik. Igaz, hogy a legnagyobb ellenzéki (jelenlegi kormány-) párt volt az, mely rendezvényein díszvendégként szerepeltette dr. Kendét, de százazrek vásárolták meg az ő gusztagustalan förmedvényét. Millióknak tetszett, hogy ürülékkel dobálják, szurokba hempergetik az ellenfelet. Moore filmjének képi ikonjai beépültek a demokrata párt informális sutgó kampányába, sőt időnként a hivatalosba is. De ennél morá-

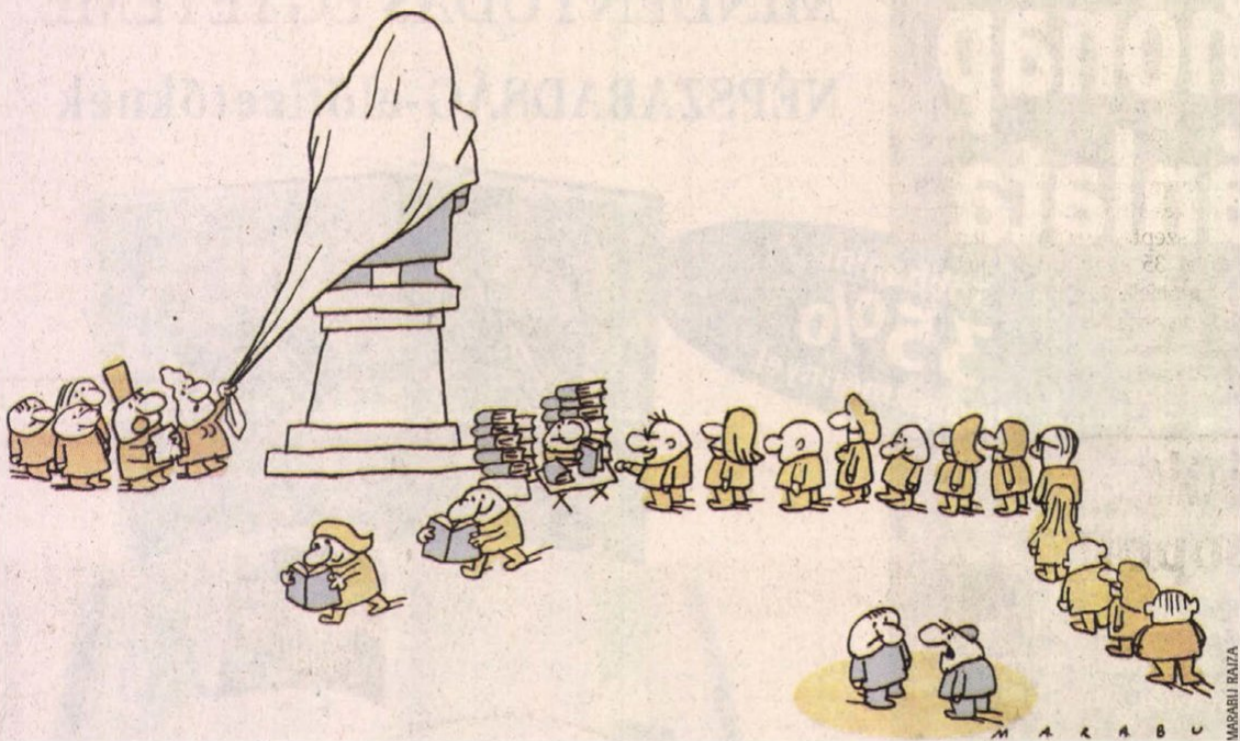
rokkantakat a republikánus konvención gonosz biztonságiak kilökik az utcára, négy évvel később pedig a békepárti demokraták a háború áldozataiként mutatják fel őket elnökjelölő gyűlésükön. Az a tény valahogy kimaradt a nagybecsű alkotásból, hogy a vietnami háborút a demokraták indították, és a republikánusok kötötték békét.

Az értelmiség függetlenségét szinte mindennap elsiratja valaki. De furcsamód a legtöbb véleményformáló kizárólag (vagy főként) csak a neki nem tetsző párttól félti az értelmiség önállóságát. Az viszont belefér a szuverenitásába, hogy politikai tanácsadónak szegődjék, vagy büszkén feszítsen a szónoki emelvény dekorációjaként. Aki meg kételkedni merészel az ő függetlenségében, azt fölvilágosítja, hogy ő nem pártot, hanem értérendet képvisel. Holott egy autonóm gondolkodónak kellene legjobban tudnia: az értékrend kifejezés politikuskos számára az ideológia fedőneve.

Milyen történelmi adottságok nyújtanak hatékony védelmet az intellektuális konformizmus ellen? Úgy tetszik, semmilyenek. Az Egyesült Államokban, ahol

a szellem emberét tartjuk, aki ügyel a szuverenitására, aki nem liheg szavazatokért, hanem kíméletlenül tükröt tart a politikai elit és a közösségi hisztériákkal, előítéletekkel bajlódó társadalom elé. Nem lehet valaki egyszerre a hatalom részese és kontrollja. Vannak persze, akik megpróbálták összeegyeztetni a kritikus értelmiségi szerepkört a párttestületi tagsággal. Eörsi István esete bizonyítja, hogy ez milyen bajos dolog. A pártfüggőség nem azonos a párttagsággal. Sőt, a titkos párttagság veszélyesebb. A jobboldali „szolgáló értelmiség” többnyire nem igyekszik palástolni, hová tartozik, kit szolgál, nemigen álcázza elfogultságát. Zsigerből pártos. Messziről felismerhető.

A balliberális médiaértelmiségi-holdudvar rafkosabb. Ők kiegyensúlyozottabban, ezért „hitelesebben” és hatásosabban manipulálnak. És úgy csinálják a politikát, mintha utálnák. Szidják általában „a” politikát, „a” hatalmat, mely aljas módon eltörpíti „a” szakma önállóságát. De arra nem nagyon érzékenyek, amikor az övéi tipornak. Ha a jobboldali kormánytól plecsnit kapott egy sajtómunkás, az – legtöbbször teljes joggal – meg-

– Na és téged mi érdekel jobban? A szobrának vagy a magánéletének a leleplezése?

lisan sokkal súlyosabb tény, hogy egy tekintélyes, nemzetközileg ismert filmesekből álló zsűri – Quentin Tarantino elnöklétével – díjesővel jutalmazott politikai megfontolásokból egy silány propagandafércművet. Amerikaiak tömegei megtapsolják, hogy egy demokratikusan választott elnököt minden bizonyíték nélkül diktátornak, puccsistának és választási csalónak neveznek.

Dr. Kende és Moore elérte, hogy sok függetlenségére kényes értelmiségi részvétellel tekintsen amúgy igen kevésbé rokonszenves áldozataikra, Orbán Viktorra és George W. Bushra. Az emberi méltóság joga megilleti azt is, akik egyébként kiérdemelték utálatunkat. A magunkfajta némileg még a társadalomtól is megundorodik, látván, milyen buzgón falják a „széles néptömegek” az ilyen alantas ösztönökre építő szellemi hulladékot.

Kollektív bűnösség nincs, semmilyen vád nem vonatkozhat egy társadalmi csoport egészére, de egyéni és társadalmi felelősség a köznapi emberek szintjén is létezik. A hiszékenység, az előítéletes otobaság a jelek szerint nem függ attól, hány éve él valaki demokráciában. Az amerikai demokrata szavazók jelentős része éppúgy vakon hiszi, hogy ifjabb Bush csalással került hatalomra, mint hazánk polgári körösei a mostani kormányról. A középnagyati Biblia-övezet farmerei közül is éppoly sokan rühellik a feketéket, a melegeket és a bevándorlókat, mint a magyar vidék lakói közül a cigányokat.

Sokan azt hiszik, hogy az itthoni újságírók gyakori és mély politikai elfogultsága horthysta-kádári maradvány. Ők biztos nem találkoztak még a republikánusok protestáns fundamentalista tévéláncaival vagy Oliver Stone – a másik ünnepelt rendezőcsászár – filmre vitt rágalmárijával, melyben a toloszékés vietnami

több évszázados demokrácia garantálja a szabadságot, biztonságot és jólétet, ugyanúgy az ordas elfogultság, a zsigeri indulatok dominálnak. Oscar-díjas színészek hasonlítják országuk elnökét náci diktátorhoz, nevezik őt tömeggyilkosnak. Mások meg azokat nevezik hazaárulóknak, akik szót emelnek a fogolykínzások és sok más jogsértés ellen.

Némelyek talán éppen azt feltételeznék, talán éppen Amerikában, hogy az értelmiség immunisabb a hatalmi manipulációval szemben, és távolabb tartja magát a közvetlen politikizálástól ott, ahol diktatúra volt. Aki Magyarországon vagy környékén él, tudhatja, hogy ez nem igaz. Sem a demokratikus múlt, sem az önkényuralmi nem nyújt garanciát a szellemi függetlenségre.

Egy cinikus értelmiségi vélemény szerint diktatúra és demokrácia között csak annyi a különbség, hogy az egyikben puccsal vagy felkeléssel jut hatalomra a csőcselék, a másikban pedig választással. Ez így persze nem igaz, de valódi függetlenségre igényt tartó gondolkodó számára a demokrácia akkor ér valamit, ha a tömeguralom korlátozását és az egyéni szabadság bővítését teszi feladatává. Ha az értelmiség komolyan veszi magát, akkor nem szegődhet a kormány vagy az ellenzék mellé vazallusnak, hanem a politika ellenzékének szerepét kell magára vállalnia. Ez nem azt jelenti, hogy csak segédmunkások és kistermelők hadakozzanak a politikai harcmezőn, „csupán” azt, hogy az értelmiségi megszűnik értelmiségi lenni, ha közvetlenül a politika alakítójává válik.

A politikuskos döntő többsége rendelkezik diplomával, vannak köztük művelt emberek is, mégsem tartjuk értelmiségieknek őket. Mint ahogy egy menedzsert, pedig nekik is van diplomájuk, nyelvvizsgájuk, olyik a komolyzenét is szereti. Értelmiséginek a köznyelvi diskurzusban

kapta a Fidesz-közeli jelzőt. Gyakran azoktól, akik most sértetten utasítják vissza, hogy kormánykintűntetésük miatt megkérdőjelezzék függetlenségüket. Tulajdonképpen igazuk van, hisz a dolog fordítva van. Nem a plecsni miatt lettek elfogultak, hanem elfogultságukért kapták a plecsnit. Mint Bolgár György, aki szerint „az újságíró nem rendőr, nem ügyész, nem bírósági, és nem az az alapvető feladata, hogy a kormány körmére nézzen”. Ha egy jobboldali közíró az Orbán-kormány idején ilyet mondott, azonnal megkapta a kioktatást, hogy a sajtó feladata a mindenkor hatalom ellenőrzése. Ami igaz is. Korábban Bolgár is úgy vélte, hogy a média feladata „a tényeket még alaposabban feltárni, majd az okokat, a hátteret is kinyomozni”. Elsősorban a kormány háza táján, mert az ország állapotaért a „fő felelős mindig az, akinek kezében van a hatalom”. Vagyis a kormány – írta Bolgár György 1999 nyarán. Aki mostani pálfordulását azzal kontrázza meg, hogy leszögezi: „az újságíró még elvben sem helyezheti magát a társadalom fölé, nem állíthatja be magát úgy, mint aki – hivatásából következően – mindenben és mindenkin fölül van”. Holott az írástudó feladata épp valami olyasmi lenne, hogy ne engedjen korszellemnek, szeljárásnak, ne üvöltjön a farkasokkal, hanem minden erejével próbáljon a gyakran előítéletes, árnyalt gondolkodásra nehezen kapható társadalom gyalogságai fölé emelkedni. Nyilván minden gondolkodónak megvannak a politikai szimpátiái. De fontos, hogy tudja: a politika eredendően tökéletlen. Demokráciában sincsenek zseniális vezérek és géniuszok. A közéletben nincs abszolút jó, csak kisebb rossz. Nincs száználma-sabb, mint egy politikai gyűlésen csapó-ló, intellektuálisan korrupciót előidéző, aki pártállásához igazítja a tényeket ahelyett, hogy a státusához illően, elmélyülten elemezné őket.